

Conselleria d'Educació, Investigació, Cultura i Esport

DECRET 18/2016, de 19 de febrer, del Consell, pel qual es declara Bé d'Interès Cultural, amb la categoria d'Espai Etnològic, la Colònia de Santa Eulàlia, situada als termes municipals de Sax i Villena. [2016/1189]

PREÀMBUL

L'article 49.1.5a de l'Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana estableix la competència exclusiva de la Generalitat en matèria de patrimoni històric, artístic, monumental, arquitectònic, arqueològic i científic, sense perjudici del que disposa el número 28 de l'apartat 1 de l'article 149 de la Constitució espanyola. L'article 26.2 de la Llei 4/1998, d'11 de juny, de la Generalitat, del Patrimoni Cultural Valencià, disposa que la declaració d'un bé d'interès cultural es farà per decret del Consell, a proposta de la conselleria competent en matèria de cultura. Tot això sense perjudici de les competències que l'article 6 de la Llei 16/1985, de 25 de juny, del Patrimoni Històric Espanyol, reserva a l'Administració General de l'Estat.

Per la Resolució de 28 de gener de 2015, de la Conselleria d'Educació, Cultura i Esport, es va acordar incoar l'expedient per a la declaració de bé d'interès cultural, amb la categoria d'espai etnològic, a favor de la Colònia de Santa Eulàlia, situada als termes municipals de Sax i Villena, que es delimita, i es determinen els seus valors i també es descriuen els immobles que constitueixen els seus referents caracteritzadors. També s'articula la corresponent normativa protectora i l'expedient incoat se sotmet al tràmit d'informació pública.

S'han complert tots els tràmits legalment preceptius d'acord amb les disposicions vigents.

Consta en l'expedient l'informe favorable a la declaració de bé d'interès cultural del Consell Valencià de Cultura i de la Universitat d'Alacant, que han prestat la seua conformitat a la proposta declarativa que se'ls ha elevat, de conformitat amb el que estableix l'article 27.5 de la Llei 4/1998, d'11 de juny, de la Generalitat, del Patrimoni Cultural Valencià.

Així mateix, s'han demanat de les conselleries afectades els informes exigits per l'article 43 de la Llei 5/1983, de 30 de desembre, de la Generalitat, del Consell, les quals no han formulat cap al·legació.

En virtut del que s'ha exposat i d'acord amb el que estableix la normativa de referència, a proposta del conseller d'Educació, Investigació, Cultura i Esport i amb la deliberació prèvia del Consell, en la reunió del dia 19 de febrer de 2016,

DECRETE

Article 1. Objecte

El present decret té per objecte declarar Bé d'Interès Cultural, amb la categoria d'Espai Etnològic, la Colònia de Santa Eulàlia, situada als termes municipals de Sax i Villena.

Article 2. Règim general d'intervencions

De conformitat amb el que disposa l'article 35 de la Llei 4/1998, d'11 de juny, de la Generalitat, del Patrimoni Cultural Valencià, qualsevol intervenció de transcendència patrimonial que es pretenga realitzar en l'espai etnològic i el seu entorn de protecció requerirà l'autorització prèvia de la conselleria competent en matèria de cultura. Aquesta autorització s'emetrà d'acord amb els criteris establits en la present normativa i, en el que no preveu aquesta, mitjançant l'aplicació directa dels criteris previstos en l'article 39 de l'esmentada llei.

Totes les intervencions requeriran, per a la seua autorització, la definició precisa del seu abast, amb la documentació tècnica que per la seua especificitat els corresponga, i amb la ubicació parcel·l·lària i el suport fotogràfic que permeta constatar la situació de partida i la seua transcendència patrimonial.

Conselleria de Educación, Investigación, Cultura y Deporte

DECRETO 18/2016, de 19 de febrero, del Consell, por el que se declara Bien de Interés Cultural, con la categoría de Espacio Etnológico, la Colonia de Santa Eulalia, situada en los términos municipales de Sax y Villena. [2016/1189]

PREÁMBULO

El artículo 49.1.5 del Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana establece la competencia exclusiva de la Generalitat en materia de patrimonio histórico, artístico, monumental, arquitectónico, arqueológico y científico, sin perjuicio de lo que dispone el número 28 del apartado 1 del artículo 149 de la Constitución española. El artículo 26.2 de Ley 4/1998, de 11 de junio, de la Generalitat, del Patrimonio Cultural Valenciano, dispone que la declaración de un bien de interés cultural se hará mediante Decreto del Consell, a propuesta de la conselleria competente en materia de cultura. Todo ello sin perjuicio de las competencias que el artículo 6 de la Ley 16/1985, de 25 de junio, del Patrimonio Histórico Español, reserva a la Administración General del Estado.

Mediante Resolución de 28 de enero de 2015, de la Conselleria de Educación, Cultura y Deporte, se acordó incoar el expediente para la declaración de Bien de Interés Cultural, con la categoría de Espacio Etnológico, a favor de la Colonia de Santa Eulalia, sita en los términos municipales de Sax y Villena, delimitándola, determinando sus valores y describiendo los inmuebles que constituyen referentes caracterizados de la misma, articulándose la correspondiente normativa protectora y sometiéndose el expediente incoado al trámite de información pública.

Se han cumplido todos los trámites legalmente preceptivos de acuerdo con las disposiciones vigentes.

Consta en el expediente el informe favorable a la declaración de Bien de Interés Cultural del Consell Valencià de Cultura y de la Universidad de Alicante, que han prestado su conformidad a la propuesta declarativa que se les ha elevado, de conformidad con lo que establece el artículo 27.5 de la Ley 4/1998, de 11 de junio, de la Generalitat, del Patrimonio Cultural Valenciano.

Asimismo, se han recabado de las consellerias afectadas los informes exigidos por el artículo 43 de la Ley 5/1983, de 30 de diciembre, de la Generalitat, del Consell, no habiéndose formulado por las mismas alegación alguna.

En virtud de lo expuesto y de acuerdo con lo establecido en la normativa referenciada, a propuesta del conseller de Educación, Investigación, Cultura y Deporte y previa deliberación del Consell, en la reunión del día 19 de febrero de 2016,

DECRETO

Artículo 1. Objeto

El presente decreto tiene por objeto declarar Bien de Interés Cultural, con la categoría de Espacio Etnológico, la Colonia de Santa Eulalia, sita en los términos municipales de Sax y Villena.

Artículo 2. Régimen general de intervenciones

De conformidad con lo dispuesto en el artículo 35 de la Ley 4/1998, de 11 de junio, de la Generalitat, del Patrimonio Cultural Valenciano, cualquier intervención de transcendencia patrimonial que pretenda realizarse en el espacio etnológico y su entorno de protección requerirá la previa autorización de la conselleria competente en materia de cultura. Esta autorización se emitirá conforme con los criterios establecidos en la presente normativa y, en lo no contemplado en la misma, mediante la aplicación directa de los criterios contemplados en el artículo 39 de la citada ley.

Todas las intervenciones requerirán, para su autorización, la definición precisa de su alcance, con la documentación técnica que por su especificidad les corresponda, y con la ubicación parcelaria y el apoyo fotogràfic que permita constatar la situación de partida y su transcendencia patrimonial.

Article 3. Excepcions al règim general d'intervencions

Sense perjudi del que disposa l'article anterior, mitjançant un informe tècnic municipal motivat es podrà derivar la no-necessitat d'autorització prèvia en les actuacions que se situen fora del present marc normatiu per la seua falta de transcendència patrimonial, com seria el cas de les obres i instal·lacions dirigides a la mera conservació, reparació i decoració interior dels edificis situats en l'entorn de protecció i de les vivendes per a treballadors de l'espai etnològic.

En aquests casos, l'ajuntament comunicarà a la conselleria competent en matèria de cultura, en el termini de 10 dies, la concessió de llicència municipal, i adjuntarà, com a mínim, l'informe tècnic que es menciona en el paràgraf anterior, un pla d'ubicació i el suport fotogràfic que permeta constatar la situació de partida i la falta de transcendència patrimonial del que pretén.

Article 4. Règim arqueològic

Totes les intervencions sobre els immobles històrics de l'espai etnològic i el seu entorn han de contemplar les cauteles arqueològiques previstes en l'article 62 de la Llei 4/1998, d'11 de juny, de la Generalitat, del Patrimoni Cultural Valencià. En qualsevol cas, les actuacions arqueològiques hauran de ser autoritzades per la conselleria competent en matèria de cultura, d'acord amb l'article 60 de la mateixa llei.

Article 5. Elements impropis

Queda proscriu la introducció d'anuncis o publicitat exterior (excepte cartells informatius dels noms i activitats dels edificis) que en qualsevol de les seues acepcions irrompa en l'escena urbana o no urbana de l'àmbit protegit, excepte les relacionades amb activitats culturals o esdeveniments festius que, de manera ocasional, reversible i per temps limitat, sol·liciten i obtinguen l'autorització expressa de la conselleria competent en matèria de cultura.

Article 6. Exempció de l'obligació legal de redactar pla especial de protecció

La normativa present es considera suficient a l'efecte de la conservació, restauració i posada en valor de l'espai etnològic i el seu entorn de protecció i, per tant, s'eximeixen els ajuntaments de Sax i de Villena de la redacció del pla especial previst per l'article 39.3 de la Llei 4/1998, d'11 de juny, de la Generalitat, del Patrimoni Cultural Valencià.

ESPAI ETNOLÒGIC

Article 7. Usos permesos

Els usos permesos seran tots els històricament associats al lloc, entre els quals s'inclou el residencial en els edificis existents, i els que siguin compatibles amb la posada en valor i gaudi patrimonial de l'espai etnològic i contribuïsquen a la consecució d'aquests fins.

Article 8. Béns d'interès cultural

Caldrà ajustar-se al que disposa el capítol III del títol II de la Llei 4/1998, d'11 de juny, de la Generalitat, del Patrimoni Cultural Valencià, per als dos escuts nobiliaris dels Saavedra ubicats en la casa palau, l'entorn de protecció dels quals serà la seua fatxada.

Article 9. Béns de rellevància local

El règim d'intervencions en els béns de rellevància local assenyalats com a tals en la present declaració serà, fins que no s'inclouen en el catàleg de béns i espais protegits amb aquesta expressa tipificació protectora, l'establert amb caràcter transitori en l'article 10 del Decret 62/2011, de 20 de maig, del Consell, pel qual es regula el procediment de declaració i el règim de protecció dels béns de rellevància local, sempre que no entre en contradicció amb les mesures protectores que articula el present decret per a aquests.

Article 10. Conservació dels immobles històrics

Els immobles constitutius de l'espai etnològic no podran ser demolidos, ni transformats ni podran augmentar el volum edificat, i s'haurà de

Artículo 3. Excepciones al régimen general de intervenciones

Sin perjuicio de lo dispuesto en el artículo anterior, mediante informe técnico municipal motivado se podrá derivar la no necesidad de autorización previa en las actuaciones que se sitúan fuera del presente marco normativo por su falta de trascendencia patrimonial, como sería el caso de las obras e instalaciones dirigidas a la mera conservación, reparación y decoración interior de los edificios situados en el entorno de protección y de las viviendas para trabajadores del espacio etnológico.

En estos casos, el ayuntamiento comunicará a la conselleria competente en materia de cultura en el plazo de 10 días, la concesión de licencia municipal, adjuntando, como mínimo, el informe técnico que se menciona en el párrafo anterior, un plano de ubicación y el apoyo fotográfico que permita constatar la situación de partida y la falta de trascendencia patrimonial de lo pretendido.

Artículo 4. Régimen arqueológico

Todas las intervenciones sobre los inmuebles históricos del espacio etnológico y su entorno deben contemplar las cautelas arqueológicas previstas en el artículo 62 de la Ley 4/1998, de 11 de junio, de la Generalitat, del Patrimonio Cultural Valenciano. En cualquier caso, las actuaciones arqueológicas deberán ser autorizadas por la conselleria competente en materia de cultura, de acuerdo con el artículo 60 de la misma ley.

Artículo 5. Elementos impropios

Queda proscriu la introducción de anuncios o publicidad exterior (excepto carteles informativos de los nombres y actividades de los edificios) que en cualquiera de sus acepciones irrompa en dicha escena urbana o no urbana del ámbito protegido, salvo las relacionadas con actividades culturales o eventos festivos que, de manera ocasional, reversible y por tiempo limitado, soliciten y obtengan la autorización expresa de la conselleria competente en materia de cultura.

Artículo 6. Exención de la obligación legal de redactar plan especial de protección

La presente normativa se considera suficiente a los efectos de la conservación, restauración y puesta en valor del espacio etnológico y su entorno de protección, y, por tanto, se exime a los ayuntamientos de Sax y Villena de la redacción del plan especial previsto por el artículo 39.3 de la Ley 4/1998, de 11 de junio, de la Generalitat, del Patrimonio Cultural Valenciano.

ESPACIO ETNOLÓGICO

Artículo 7. Usos permitidos

Los usos permitidos serán todos los históricamente asociados al lugar, entre los que se incluye el residencial en los edificios existentes, y los que sean compatibles con la puesta en valor y disfrute patrimonial del espacio etnológico y contribuyan a la consecució de estos fines.

Artículo 8. Bienes de Interés Cultural

Se atenderá a lo dispuesto en el capítulo III del título II de la Ley 4/1998, de 11 de junio, de la Generalitat, del Patrimonio Cultural Valenciano, para los dos escudos nobiliarios de los Saavedra ubicados en la casa palacio, cuyo entorno de protección será la fachada del mismo.

Artículo 9. Bienes de relevancia local

El régimen de intervenciones en los bienes de relevancia local señalados como tales en la presente declaración será, hasta tanto no se incluyan en el Catálogo de Bienes y Espacios Protegidos con esta expresa tipificación protectora, el establecido con carácter transitorio en el artículo 10 del Decreto 62/2011, de 20 de mayo, del Consell, por el que se regula el procedimiento de declaración y el régimen de protección de los bienes de relevancia local, siempre que no entre en contradicción con las medidas protectoras que para los mismos articula el presente decreto.

Artículo 10. Conservación de los inmuebles históricos

Los inmuebles constitutivos del espacio etnológico no podrán ser demolidos, ni transformados ni podrán aumentar su volumen edificat,

restaurar el seu caràcter originari. Per a això, preservaran i restauraran les fusteries, els paviments, els sòcols, les pintures murals, tant exteriors com interiors, les decoracions, les reixes, els rètols de carrers i els elements de l'antic enllumenat públic. Es recuperaran les peces i maquinàries dels immobles industrials que es conserven.

Les fatxades de les vivendes de l'àmbit hauran d'eliminar els elements impropis, com ara plaques ceràmiques o pètries, marcs de materials no originals, etc. Les fatxades posteriors d'aquestes hauran de ser tractades amb els mateixos criteris que les principals, i s'evitaran nous volums i materials impropis. Els tancaments posteriors de les parcel·les destinades a vivendes dels operaris mantindran el seu muret original. Es podrà emprar un tancament vegetal per a la resta.

Els espais públics eliminaran també els materials no originals, com ara peces ceràmiques o marmòries, entre altres.

ENTORN DE PROTECCIÓ

Article 11. Preservació del paisatge històric

A fi de preservar el paisatge històric de l'àmbit, no s'autoritzarà cap edificació per a qualsevol ús (excepte les permeses per l'article 14). Queden prohibits, com a regla general, els moviments de terres i excavacions –d'incidència paisatgística–, la tala d'arbres, l'emmagatzematge a l'aire lliure de materials i l'abocament de residus, sense autorització expressa del departament competent en matèria de medi ambient i de la conselleria competent en matèria de cultura. Els edificis existents no podran augmentar el volum edificat.

Article 12. Usos permesos

Els usos permesos seran tots els històricament associats al lloc, entre els quals s'inclou l'agrícola i forestal, i els que siguin compatibles amb la posada en valor i gaudi patrimonial de l'espai etnològic i la preservació dels seus valors paisatgístics i contribuïsquen a la consecució d'aquests fins. S'autoritza l'ús residencial en els edificis existents.

Article 13. Recuperació de béns històrics

Les restes de la Casa de la Azuda, l'aqüeducte i la bassa de reg, així com les de la glorieta existent en el tossal, seran mantingudes a fi de ser recuperades per al seu possible ús.

Article 14. Edificacions autoritzables

Les edificacions autoritzables en l'entorn de protecció són les xicotetes edificacions auxiliars de les faenes agrícoles o d'usos compatibles, sempre que no superen els paràmetres següents:

1. El màxim d'edificabilitat permès serà de 20 m² construïts per edificació, amb una parcel·la mínima d'una hectàrea.
2. El nombre de plantes màxim serà d'una (la planta baixa) i la seua altura de cornisa màxima serà de 3,50 metres.

Article 15. Règim de les edificacions autoritzables

L'arquitectura de les edificacions de nova planta o de remodelació d'aquelles no tradicionals adequarà el seu caràcter estètic a la tipologia i els acabats de la zona atenent les disposicions següents:

1. Fatxades
 - a) Les obertures seran de proporció vertical, disposició i dimensions característiques de la zona.
 - b) Els acabats es realitzaran amb materials tradicionals. Es descarten els que imiten aquests materials.
 - c) Els tancaments seran de fusta.
 - d) Es prohibeixen les persianes, excepte les persianetes exteriors enrotables tradicionals.
2. Cobertes: les cobertes seran inclinades, de pendent màxim del 35 %, de teula.

Article 16. Actuacions il·legals

La contravenció del que preveuen els articles anteriors determinarà la responsabilitat de l'Ajuntament i/o dels promotors en els termes establits en l'article 37 de la Llei 4/1998, d'11 de juny, de la Generalitat, del Patrimoni Cultural Valencià.

restaurándose su carácter originario. Para ello, preservarán y restaurarán las carpinterías, pavimentos, zócalos, pinturas murales tanto exteriores como interiores, decoraciones, rejerías, rótulos de calles y elementos del antiguo alumbrado público. Se recuperarán las piezas y maquinarias de los inmuebles industriales que se conserven.

Las fachadas de las viviendas del ámbito deberán eliminar los elementos impropios como aplacados cerámicos o pétreos, recercados de materiales no originales, etc. Las fachadas traseras de las mismas deberán ser tratadas con los mismos criterios que las principales, evitando nuevos volúmenes y materiales impropios. Los cerramientos traseros de las parcelas destinadas a viviendas de los operarios mantendrán su murete original, pudiendo emplear un cerramiento vegetal para el resto.

Los espacios públicos eliminarán también los materiales no originales como piezas cerámicas o marmóreas entre otras.

ENTORNO DE PROTECCIÓN

Artículo 11. Preservación del paisaje histórico

A fin de preservar el paisaje histórico del ámbito, no se autorizará edificación alguna para cualquier uso (exceptuando las permitidas por el artículo 14), quedando prohibidos, como regla general, los movimientos de tierras y excavaciones –de incidencia paisajística–, tala de árboles, almacenaje al aire libre de materiales y vertido de residuos, sin autorización expresa del departamento competente en materia de medio ambiente y de la conselleria competente en materia de cultura. Los edificios existentes no podrán aumentar su volumen edificado.

Artículo 12. Usos permitidos

Los usos permitidos serán todos los históricamente asociados al lugar, entre los que se incluye el agrícola y forestal, y los que sean compatibles con la puesta en valor y disfrute patrimonial del espacio etnológico y la preservación de sus valores paisajísticos y contribuyan a la consecución de estos fines. Se autoriza el uso residencial en los edificios existentes.

Artículo 13. Recuperación de bienes históricos

Los restos de la Casa de la Azuda, acueducto y balsa de riego, así como los del cenador existente en el cabezo, serán mantenidos con el fin de ser recuperados para su posible uso.

Artículo 14. Edificaciones autorizables

Las edificaciones autorizables en el entorno de protección son las pequeñas edificaciones auxiliares de las labores agrícolas o de usos compatibles siempre que no superen los siguientes parámetros:

1. El máximo de edificabilidad permitido será de 20 m² construidos por edificació, con una parcela mínima de una hectárea.
2. El número de plantas máximo será de una (la planta baja) y su altura de cornisa máxima 3,50 metros.

Artículo 15. Régimen de las edificaciones autorizables

La arquitectura de las edificaciones de nueva planta o de remodelación de aquellas no tradicionales adecuará su carácter estético a la tipología y acabados de la zona atendiendo a las siguientes disposiciones:

1. Fachadas
 - a) Los huecos serán de proporción vertical, disposición y dimensiones características de la zona.
 - b) Los acabados se realizarán con materiales tradicionales, descartándose los que supongan su imitación.
 - c) Las carpinterías serán de madera.
 - d) Se prohíben las persianas, salvo las persianillas exteriores enrollables tradicionales.
2. Cubiertas: las cubiertas serán inclinadas, de pendiente máxima del 35 %, de teja.

Artículo 16. Actuaciones ilegales

La contravención de lo previsto en los artículos anteriores determinará la responsabilidad del Ayuntamiento y/o de los promotores en los términos establecidos en el artículo 37 de la Ley 4/1998, de 11 de junio, de la Generalitat, del Patrimonio Cultural Valenciano.

Article 17. Delimitació del bé

El Bé d'Interés Cultural i el seu entorn queda definit, tant literalment com gràficament, en els annexos I, II i III del present decret. La documentació complementària obra en l'expedient corresponent.

DISPOSICIONS ADDICIONALS

Primera. Inscripció en l'Inventari General del Patrimoni Cultural Valencià

La present declaració de Bé d'Interés Cultural, amb la categoria d'Espai Etnològic, de la Colònia de Santa Eulàlia, situada als termes municipals de Sax i Villena, s'inscriurà en la secció primera de l'Inventari General del Patrimoni Cultural Valencià i en el Registre General de Béns d'Interés Cultural, dependent de l'Administració General de l'Estat.

Segona. Absència d'incidència en la despesa pública de la present disposició

L'aplicació i el desplegament del present decret no podrà tindre cap incidència en la dotació de tots i cada un dels capítols de despesa assignada a la Conselleria d'Educació, Investigació, Cultura i Esport, i, en tot cas, haurà de ser atés amb els mitjans personals i materials de la conselleria competent per raó de la matèria.

DISPOSICIÓ FINAL

Única. Entrada en vigor

El present decret es publicarà en el *Boletín Oficial del Estado* i entrarà en vigor l'endemà de publicar-se en el *Diari Oficial de la Comunitat Valenciana*.

València, 19 de febrer de 2016

El president de la Generalitat,
XIMO PUIG I FERRER.

El conseller d'Educació, Investigació,
Cultura i Esport,
VICENT MARZÀ IBÁÑEZ

ANNEX I

Descripció del bé objecte de la declaració, dels immobles patrimonials que constitueixen referents indiscutibles d'aquest i determinació dels seus valors

1. Denominació: Colònia de Santa Eulàlia.
2. Localització
 - a) Comunitat Autònoma: Comunitat Valenciana.
 - b) Província: Alacant.
 - c) Municipis: Sax i Villena.
3. Descripció de la Colònia de Santa Eulàlia i dades historicoartístiques

La Colònia de Santa Eulàlia posseeix un extraordinari interès tant etnològic i històric com arquitectònic i tipològic, com a mostra excel·lent d'un tipus d'assentaments inspirats en les idees il·lustrades i progressistes dels segles XVIII i XIX, que la fa mereixedora de la seua declaració com a Bé d'Interés Cultural amb la categoria d'Espai Etnològic.

La implantació d'aquesta colònia remet a les experiències dutes a terme pels utòpics del segle XIX com ara New Lanark (Owen), Icaria (Cabet) o els falansteris de Fourier, entre altres. A Espanya, diverses experiències semblants van ser les de la Colònia Güell o Ametlla de Merola, Nuevo Baztán, la Colònia Campano de Cadis o Bustiello a Astúries.

La colònia agrícola de Santa Eulàlia, alçada en els anomenats prats de Santa Eulàlia i declarada com a tal de primera classe l'1 de juliol de 1887, estava dedicada al cultiu de la vinya, de cereals, entre el quals inclús l'arròs, i d'oliveres, així com de la posterior transformació industrial per a la seua comercialització. Va ser projectada de manera

Artículo 17. Delimitación del Bien

El Bien de Interés Cultural y su entorno queda definido, tanto literal como gráficamente, en los anexos I, II y III del presente decreto. La documentación complementaria obra en el expediente de su razón.

DISPOSICIONES ADICIONALES

Primera. Inscripción en el Inventario General del Patrimonio Cultural Valenciano

La presente declaración de Bien de Interés Cultural, con la categoría de Espacio Etnológico, de la Colonia de Santa Eulalia, sita en los términos municipales de Sax y Villena, se inscribirá en la Sección Primera del Inventario General del Patrimonio Cultural Valenciano y en el Registro General de Bienes de Interés Cultural, dependiente de la Administración General del Estado.

Segunda. Ausencia de incidencia en el gasto público de la presente disposición

La aplicación y el desarrollo del presente decreto no podrá tener incidencia alguna en la dotación de todos y cada uno de los capítulos de gasto asignada a la Conselleria de Educación, Investigación, Cultura y Deporte, y, en todo caso, deberá ser atendido con los medios personales y materiales de la conselleria competente por razón de la materia.

DISPOSICIÓN FINAL

Única. Entrada en vigor

El presente decreto se publicará en el *Boletín Oficial del Estado* y entrará en vigor el día siguiente al de su publicación en el *Diari Oficial de la Comunitat Valenciana*.

Valencia, 19 de febrero de 2016

El president de la Generalitat,
XIMO PUIG I FERRER

El conseller de Educación, Investigación,
Cultura y Deporte,
VICENT MARZÀ IBÁÑEZ

ANEXO I

Descripción del bien objeto de la declaración, de los inmuebles patrimoniales que constituyen referentes indiscutibles del mismo y determinación de sus valores.

1. Denominación: Colonia de Santa Eulalia.
2. Localización
 - a) Comunidad autónoma: Comunitat Valenciana.
 - b) Provincia: Alicante.
 - c) Municipios: Sax y Villena.
3. Descripción de la Colonia de Santa Eulalia y datos histórico-artísticos

La Colonia de Santa Eulalia posee un extraordinario interès tanto etnològic e històric como arquitectònic i tipològic, como muestra sobresaliente de un tipo de asentamientos inspirados en las ideas ilustradas y progresistas de los siglos XVIII y XIX, que la hace merecedora de su declaración como Bien de Interés Cultural con la categoría de Espacio Etnológico.

La implantación de esta colonia remite a las experiencias llevadas a cabo por los utópicos del siglo XIX como New Lanark (Owen), Icaria (Cabet) o los falansterios de Fourier, entre otras. En España varias experiencias similares fueron las de la Colonia Güell o Ametlla de Merola, Nuevo Baztán, la Colonia Campano de Cádiz o Bustiello en Asturias.

La colonia agrícola de Santa Eulalia, levantada en los llamados prados de Santa Eulalia y declarada como tal de primera clase el 1 de julio de 1887, estaba dedicada al cultivo de la vid, cereales, incluso entre ellos el arroz, y de olivos, así como de su posterior transformación industrial para su comercialización. Fue proyectada de manera

que constituïra una unitat productiva autosuficient, que satisfera, a més, les necessitats d'habitació, oci i assistència religiosa i educacional dels seus treballadors i empleats, sense oblidar ni escatimar el seu ornament públic i privat. Per a això, es va recórrer a escultors, pintors i ebenistes de qualitat, a la manera que promulgaven les teories utòpiques més avançades.

Va ser promoguda en les seues pròpies terres per Antonio de Padua Saavedra y Rodríguez de la Guerra, comte de l'Alcúdia i de Gestalgar, a causa de les expectatives econòmiques de la zona afavorides per l'arribada del ferrocarril des de Madrid en 1858 i l'increment de la comercialització dels productes vitícoles per efecte de la crisi del sector provocada per la fil·loxera a França. Aquest va constituir, en 1900, la Societat Saavedra y Bertodano, en la qual figurava com a gerent, amb el seu parent l'enginyer Mariano de Bertodano y Roncali, vescomte d'Alzira, que era casat amb Maria Avial Peña, filla d'un ric indià, que comptava amb l'extraordinari dot de diu milions de pessetes, que es creu que va invertir en aquest projecte.

Segons Belando Carbonell, en 1888 les terres estaven distribuïdes de la manera següent: 123 ha de secà, 5 ha de regadiu i 10 ha de terres incultes, amb una renda de 5.291 pessetes.

El context històric propici s'inicia, després de diverses desamortitzacions de menor importància, l'any 1855, durant el segon govern d'Espartero. El ministre d'Hisenda, Pascual Madoz, fa una nova desamortització que va ser executada amb major control que la de Mendizábal. L'1 de maig de 1855 es publicava en la *Gaceta de Madrid*, i el 31 es publicava la instrucció per a realitzar-la.

Es declaraven en venda, amb excepcions, totes les propietats i censos de l'Estat, del clero, dels ordes militars, confraries, obres piadoses, santuaris, de l'exinfant Carles, dels propis i els comuns dels pobles, de la beneficència i de la instrucció pública. No van cessar les vendes fins a final de segle, i van continuar a pesar dels diferents canvis de govern. En 1867, s'havien venut en total 198.523 finques rústiques i 27.442 finques urbanes.

Paral·lelament a les successives desamortitzacions, els governs d'Espanya emprenen una política de foment de la repoblació i de cultiu de terrenys erms que posaren en producció la ingent quantitat de nous terrenys així obtinguts. A aquest efecte, el Ministeri de Foment decreta tres lleis respecte d'això: la Llei de 21 de novembre de 1855, amb disposicions sobre l'establiment de colònies agrícoles o noves poblacions perquè foren cultivats terrenys erms i reialencs de l'Estat i els particulars, o per a introduir millors sistemes en els ja establits (*Gaceta de Madrid* 1053, 22.11.1855); la Llei d'11 de juny de 1866 sobre el foment de la població rural (*Gaceta de Madrid* 195, 14.06.1866), i la Llei de 5 de juny de 1868, relativa al foment de la repoblació rural (*Gaceta de Madrid* 161, 09.06.1868).

En aquestes lleis s'establien les condicions per als promotors de les anomenades colònies agrícoles, així com les exempcions fiscals a què tenien dret, i altres exempcions, a més del procediment d'obtenció dels beneficis dispensats.

La prescripció dels privilegis de la Llei de 1868, la falta d'una adequada gestió i la decadència de l'agricultura entorn d'una societat cada vegada més industrialitzada van provocar la decadència de la colònia a penes uns 40 anys després de la seua fundació.

La colònia s'articula sobre l'eix central del carrer Salinas de nord-est a sud-oest, que és també límit entre els termes de Sax i Villena. A cada costat d'aquest carrer i tangencialment a aquest s'obren dos places. La plaça de Santa Eulàlia va ser la primera construïda, al voltant de l'antiga ermita reedificada, a la qual donen també la casa palau, el parador, la fàbrica d'alcohols i el celler, a més de les primeres cases de treballadors i capatassos. Completen la plaça, a l'altre costat del carrer Salinas, la botiga i el casinet. L'altra plaça, anomenada de Sant Antoni, es conforma amb la fàbrica de farines, dos magatzems i noves vivendes obreres. Es va completar el conjunt amb noves edificacions, com el teatre i l'anomenat barri nou de La Concepció, un carrer situat a l'altre costat de la casa palau amb vivendes a cada costat. El conjunt també comptava amb barberia, forn de pa i taller de reparacions, un col·legi (fora de la colònia), a més del parc de recreació amb una àmplia arbreda i llac amb illa.

4. Relació d'immobles històrics que conformen l'espai etnològic i determinació dels seus valors.

a) Instal·lacions fabrils

que constituyera una unidad productiva autosuficiente, que satisficiera, además, las necesidades de habitación, solaz, y asistencia religiosa y educacional de sus trabajadores y empleados, sin olvidar ni escatimar en su ornato público y privado recurriendo para ello a escultores, pintores y ebanistas de calidad, a la manera que promulgaban las teorías utópicas más avanzadas.

Fue promovida en su propias tierras por Antonio de Padua Saavedra y Rodríguez de la Guerra, conde de l'Alcúdia y de Gestalgar, debido a las expectativas económicas de la zona favorecidas por la llegada del ferrocarril desde Madrid en 1858 y al incremento de la comercialización de los productos vitícolas por efecto de la crisis del sector provocada por la filoxera en Francia. Éste constituyó en 1900 la Sociedad Saavedra y Bertodano, figurando como gerente de la misma, con su pariente el ingeniero Mariano de Bertodano y Roncali, vizconde de Alzira, quien estaba casado con María Avial Peña, hija de un rico indiano, que contaba con la extraordinaria dote de dieciocho millones de pesetas que se cree invirtió en este proyecto.

Según Belando Carbonell, en 1888 las tierras estaban distribuidas de la siguiente manera: 123 ha de secano, 5 ha de regadío y 10 ha de tierras incultas, con una renta de 5.291 pesetas.

El contexto histórico propicio se inicia, tras varias desamortizaciones de menor importancia, en el año 1855, durante el segundo gobierno de Espartero. El ministro de Hacienda, Pascual Madoz, realiza una nueva desamortización que fue ejecutada con mayor control que la de Mendizábal. El 1 de mayo de 1855 se publicaba en la *Gaceta de Madrid* y el 31 la instrucción para realizarla.

Se declaraban en venta, con excepciones, todas las propiedades y censos del Estado, del clero, de las órdenes militares, cofradías, obras pías, santuarios, del ex infante Carlos, de los propios y los comunes de los pueblos, de la beneficencia y de la instrucción pública. No cesaron las ventas hasta fin de siglo, continuando a pesar de los diferentes cambios de gobierno. En 1867 se habían vendido en total 198.523 fincas rústicas y 27.442 urbanas.

Paralelamente a las sucesivas desamortizaciones, los gobiernos de España empuñan una política de fomento de la repoblación y de cultivo de terrenos baldíos que pusiesen en producción la ingente cantidad de nuevos terrenos así obtenidos. A tal efecto, el Ministerio de Fomento decreta tres leyes al respecto: la Ley de 21 de noviembre de 1855, disponiendo lo conveniente sobre el establecimiento de colonias agrícolas o nuevas poblaciones para reducir a cultivo terrenos baldíos y realengos del Estado y los particulares o para introducir mejores sistemas en los ya establecidos (*Gaceta de Madrid* 1053, 22.11.1855), la Ley de 11 de junio de 1866 sobre el fomento de la población rural (*Gaceta de Madrid* 195, 14.06.1866) y la Ley de 5 de junio de 1868 relativa al fomento de la repoblación rural (*Gaceta de Madrid* 161, 09.06.1868).

En estas leyes se establecían las condiciones para los promotores de las llamadas colonias agrícolas, así como las exenciones fiscales a las que tenían derecho y otras exenciones, además del procedimiento de obtención de los beneficios dispensados.

La prescripción de los privilegios de la Ley de 1868, la falta de una adecuada gestión y la decadencia de la agricultura en torno a una sociedad cada vez más industrializada, provocaron la decadencia de la colonia apenas unos 40 años después de su fundación.

La colonia se articula sobre el eje central de la calle Salinas de nordeste a sudoeste, que es también límite entre los términos de Sax y Villena. A cada lado de esta calle y tangencialmente a ella se abren dos plazas. La plaza de Santa Eulalia fue la primera construida, alrededor de la antigua ermita reedificada, a la que recaen también la casa palacio, el parador, la fábrica de alcoholes y la bodega, además de las primeras casas de trabajadores y capataces. Completan la plaza, al otro lado de la calle Salinas, la tienda y el casinete. La otra plaza, llamada de San Antonio, se conforma con la fábrica de harinas, dos almacenes y nuevas viviendas obreras. Se completó el conjunto con nuevas edificaciones, como el teatro y el llamado barrio nuevo de La Concepción, una calle situada al otro lado de la casa palacio con viviendas a ambos lados. El conjunto también contaba con barbería, horno de pan y taller de reparaciones, un colegio (fuera de la colonia), además del parque de recreo con una amplia arboleda y lago con isla.

4. Relación de inmuebles históricos que conforman el Espacio Etnológico y determinación de sus valores.

a) Instalaciones fabriles

1r. Fàbrica de farines de El Carmen, plaça de Sant Antoni, número 2. Referència cadastral 0013001YH87505 (Villena).

Situada a la plaça de Sant Antoni, és un gran edifici de llenguatge racionalista amb les obertures ordenades horitzontalment i verticalment entre els aparells de rajola dels pilars i fronts de forjats. Se'n desconeix la data de construcció, però un document de 1907 ja constata la seua existència com «una portentosa fàbrica de farines».

La fàbrica respon a un dels models habituals de l'època, que eren dels sistemes austrohongaresos dels germans Bühler i Daverio. En la planta de cernuts de la fàbrica s'han trobat alguns tamisos de fusta i una balança de fosa amb la inscripció Bühler.

Segons la investigació de Jaén, Lillo i Sánchez, els plànols trobats sobre una fàbrica de farines a Igualada (Barcelona) mostren la seua semblança constructiva amb la de Santa Eulàlia. La resta de la maquinària que existia en la nau ha desaparegut.

L'edifici principal és de planta rectangular de tres pisos. La coberta és inclinada de dos aiguavessos amb teules planes. En aquest es duia a terme el procés d'elaboració del producte, mentre que els dos edificis laterals d'una planta menys estan destinats a magatzems en la planta baixa i vivenda del moliner en la planta superior.

L'edifici està tancat, cosa que impedeix reconèixer l'estat de l'estructura interior. S'aprecien trams derruïts de la coberta. En la fatxada de la plaça s'observen algunes fissures verticals. El canaló de zinc per a la recollida de les aigües de la coberta ha desaparegut en diversos metres.

2n. Magatzem, plaça de Sant Antoni, número 1, i carretera de Salinas. Sense referència cadastral (Sax).

L'edifici va ser alçat en prolongació de la farinera. La seua planta és rectangular d'un sol pis. Amb algunes obertures de pas en la fatxada que dona a la plaça. La testera a la carretera es troba rematada per un frontó triangular en què hi ha un ull de bou circular i una finestra situada a una altura intermèdia.

3r. Magatzem (antiga almàssera), plaça de Sant Antoni, número 19, i carretera de Salinas. Sense referència cadastral (Sax).

La seua planta és rectangular, acabada en coberta de dos aiguavessos i teules planes. Les obertures de pas són verticals com les finestres del magatzem. Les finestres són rectangulars amb la part superior acabada en arc rebaixat en la part que correspon a l'almàssera. Les obertures es troben emmarcades amb rajola.

4t. Fàbrica d'alcohols La Unión, plaça de Santa Eulàlia, número 13, celler i trull, carrer Salinas, número 5. Referència cadastral 7411408XH8771S (Sax).

El conjunt de la fàbrica d'alcohols, el celler i el trull està ubicat entre la plaça de Santa Eulàlia, el carrer Salinas i el parador annex a la casa palau. Destaca en volum la fàbrica d'alcohols de planta quadrada i gran altura, al costat del parador. El buit d'entrada és de grans dimensions, amb porta de fusta de dos fulles xapada de zinc, que dona a la plaça de Santa Eulàlia i està orientat a sud-est. En la planta baixa s'aprecien en aquesta fatxada dos finestres acabades en arc, i en una planta superior es repeteixen aparellades de dos en dos. Es troba un altre buit circular en el frontó d'acabament de l'edifici. El perímetre de tots els buits és d'aparell de rajola ceràmica massissa. Tancaments de fusta tancaven les finestres i es troben la marca dels rètols que diuen «Fàbrica de Alcohols La Unión» i la marca d'un escut que segurament va ser de la societat Saavedra-Bertodano. Es conserva en un cantó un curiós rellotge de sol.

L'alçat orientat cap a la plaça en direcció nord presenta el mateix tipus de finestres aparellades, a la mateixa altura i en el mateix nombre de dos.

La fatxada sud-oest dona al pati interior conformat també per la casa palau, el parador i dos magatzems. Presenta al seu torn dos parelles de buits superiors a la mateixa altura. La fatxada que dona al carrer Salinas, a la qual es troba adossat el celler, apareix totalment cega.

Interiorment, la fàbrica és una construcció diàfana amb coberta de dos aiguavessos amb el mateix tipus de cintra que es troba en el teatre, l'almàssera o el magatzem de blats de la fàbrica de farines. Segons els veïns, es disposen dipòsits subterranis vinculats al procés de producció.

Annex a la fàbrica es troba el celler, de menor altura però d'un gran desenvolupament longitudinal al llarg del carrer Salinas, a partir de

1º. Fàbrica de harinas de El Carmen, plaza de San Antonio, número 2. Referencia catastral 0013001YH87505 (Villena).

Situada en la plaza de San Antonio, es un gran edificio de lenguaje racionalista con los huecos ordenados horizontal y verticalmente entre los aparejos de ladrillo de los pilares y frentes de forjados. Se desconoce la fecha de su construcción, pero un documento de 1907 ya constata su existencia como «una portentosa fábrica de harinas».

La fàbrica responde a uno de los modelos habituales de la época, que eran de los sistemas austro-húngaros de los hermanos Bühler y Daverio. En la planta de cernidos de la fàbrica se han encontrado algunos tamices de madera y una balanza de fundición con la inscripción Bühler.

Según la investigación de Jaén, Lillo y Sánchez, los planos encontrados sobre una fàbrica de harinas en Igualada (Barcelona) muestran su semejanza constructiva con la de Santa Eulalia. El resto de la maquinaria que existía en la nave ha desaparecido.

El edificio principal es de planta rectangular de tres pisos. La cubierta es inclinada a dos aguas con tejas planas. En este se llevaba a cabo el proceso de elaboración el producto, mientras que los dos edificios laterales de una planta menos estaban destinados a almacenes en la planta baja y vivienda del molinero en la planta superior.

El edificio se encuentra cerrado, lo que impide reconocer el estado de la estructura interior. Se aprecian tramos derruidos de la cubierta. En la fachada de la plaza se observan algunas fisuras verticales. El canalón de zinc para la recogida de las aguas de la cubierta ha desaparecido en varios metros.

2º. Almacén, plaza de San Antonio, número 1, y carretera de Salinas. Sin referencia catastral (Sax).

El edificio fue levantado en prolongación de la harinera. Su planta es rectangular de un solo piso. Con algunos huecos de paso en la fachada recayente a la plaza. El hastial a la carretera se encuentra rematado por un frontón triangular en el que hay un óculo circular y una ventana situada en una altura intermedia.

3º. Almacén (antigua almazara), plaza de San Antonio, número 19, y carretera de Salinas. Sin referencia catastral (Sax).

Su planta es rectangular terminada en cubierta a dos aguas y tejas planas. Los huecos de paso son verticales como las ventanas del almacén. Siendo las ventanas rectangulares con la parte superior terminadas en arco rebajado, en aquella parte que corresponde a la almazara. Los vanos se encuentran recercados mediante ladrillo.

4º. Fàbrica de alcoholes La Unión, plaza de Santa Eulalia, número 13, bodega y lagar, calle Salinas, número 5, referencia catastral 7411408XH8771S (Sax).

El conjunto de la fàbrica de alcoholes, la bodega y el lagar se ubica entre la plaza de Santa Eulalia, la calle Salinas y el parador anexo a la casa palacio. Destaca en volumen la fàbrica de alcoholes de planta cuadrada i gran altura, junto al parador. El hueco de entrada es de grandes dimensiones, con puerta de madera de dos hojas chapada de zinc, recayente a la plaza de Santa Eulalia y orientado a sudeste. En la planta baja se aprecian en esta fachada dos ventanas terminadas en arco y en una planta superior se repiten aparejadas de dos en dos. Se encuentra otro hueco circular en el frontón de remate del edificio. El perímetro de todos los huecos es de aparejo de ladrillo cerámico macizo. Carpinterías de madera cerraban las ventanas y se encuentran la marca de los rótulos que dicen «Fàbrica de Alcoholes La Unión» y la marca de un escudo que pudo ser de la Sociedad Saavedra-Bertodano. Se conserva en una esquina un curioso reloj de sol.

El alzado orientado hacia la plaza en direcció norte presenta el mismo tipo de ventanas aparejadas, a la misma altura y en igual número de dos.

La fachada suroeste da al patio interior conformado también por la casa palacio, el parador y dos almacenes. Presenta a su vez dos parejas de huecos superiores a la misma altura. La fachada recayente a la calle Salinas, a la que se encuentra adosada la bodega, aparece totalmente ciega.

Interiormente la fàbrica es una construcció diàfana cubierta a dos aguas con el mismo tipo de cercha que se encuentra en el teatro, la almazara o el almacén de trigos de la fàbrica de harinas. Según los vecinos se disponen depósitos subterráneos vinculados al proceso de producción.

Aneja a la fàbrica se encuentra la bodega, de menor altura pero de un gran desarrollo longitudinal a lo largo de la calle Salinas, a partir de

plaça de Santa Eulàlia, on es troba l'alçat posterior, mentre que el principal està orientat cap al teatre. Al costat d'aquest apareix adossada una altra edificació, de menors dimensions, dedicada al lloc on es xafava el raïm. Aquest espai és de planta quadrada, cobert a tres aiguavessos, amb l'ajuda d'un suport central de rajola acabat en mènsules de suport. Disposa de dos portes laterals elevades que facilitaven la descàrrega dels carros sobre el forjat interior.

Al costat de les portes de descàrrega hi ha dos cubs o recipients on es xafava el raïm de grans dimensions i planta rectangular. Uns altres dos recipients, més xicotets, se situen al fons, prop dels accessos al celler. La comunicació del lloc on es xafava el raïm amb el celler s'establia a través de dos entrades en arc.

El celler es divideix en dos sales, la primera destinada a la fermentació del most i la contigua, separada amb un mur amb porta d'accés centrada, a la destileria. La xemenera de rajola ha desaparegut.

Situada en la nau del celler i adossada a la fàbrica es troba la torre de rajola que travessa la coberta d'aquella, de volum troncopiramidal, sobre una basa vertical, que supera en altura la fàbrica d'alcohols. Interiorment disposa d'una escaleta de pujada encastada a la paret i una altra d'accés a un espai subterrani des del qual s'accedeix a dos túnels, un en direcció al subsòl de la fàbrica i l'altre en direcció a la sala dels dipòsits del celler, on es trobava un motor que subministrava energia elèctrica per a tot el complex de la colònia i suposadament vinculat al molí de vent que antigament es trobava en la part alta de la torre. En el seu desenvolupament vertical disposa de troneres amb orbe superior i xicotetes finestres amb arc de mig punt, i es remata amb una balustrada sobre un matabac sobre mènsules de rajola que la voreja.

b) Edificis de serveis

1r. Parador i despatx, plaça Santa Eulàlia, número 12. Referència catastral 7411412XH8771S (Sax).

Es tracta d'un edifici que dona a la plaça de Santa Eulàlia, de dos plantes i planta rectangular, del qual actualment només es conserven les fatxades. Està adossat a la casa palau i a la fàbrica d'alcohols i des d'aquest s'accedia al pati interior conformat per aquests dos edificis. Disposa de tres grans finestres en la planta baixa d'arcs rebajats i quatre finestres de proporció vertical en la planta superior. Una barana curvilínia amb cinc pilarets remata la fatxada.

2n. Ermita de Santa Eulàlia. Sense referència catastral (Sax).

La primitiva ermita de Santa Eulàlia es va construir com a conseqüència d'una batalla que va tindre lloc en aquest paratge en 1240 i els fets miraculosos amb la intervenció de santa Eulàlia que s'hi van produir.

L'ermita va ser reconstruïda amb motiu de la fundació de la colònia, segons resa una inscripció en la mateixa ermita: «Esta capilla la fundó D. Antonio de Padua Saavedra y Rodríguez de Guerra, conde de La Alcudia y de Gestalgar, el 24 de febrero de 1891 y la construyó el maestro de obras de Villena Francisco Grande».

Es tracta d'un edifici exempt, realitzat en maçoneria en murs i contraforts i amb coberta de dos aiguavessos de teula plana. Sobre la porta amb arc d'aparell de rajola hi ha un ràfol de zinc sostingut per corbes de ferro, i sobre aquest un ull de bou i més amunt un rellotge circular amb numeració romana sobre el qual es llig Sax. Corona la fatxada una espadanya de dos pisos, en la del pis inferior està la campana.

La planta és d'una sola nau d'11,30 per 5 metres. Tres parells de pilastres estriades amb capitells modernistes i arcs faixons sostenen la volta de canó. Als peus, el primer tram està cobert pel cor, al qual s'accedeix per una escala de fusta. El presbiteri se separa mitjançant una balustrada de ferro, i darrere de l'altar un retaule de columnes amb capitell corinti sobre les quals recolza un arquitrav, un fris, una cornisa i un frontó triangular emmarca una fornícula en què hi ha la Mare de Déu Dolorosa i a un costat i a l'altre del retaule s'obrin xicotetes fornícules laterals amb les imatges de santa Eulàlia i sant Blai. Destaquen les pintures murals firmades per Puchades, que també va decorar el teatre. El paviment forma un escaquer de taulell hidràulic. Els escalons són de taulells de marbre. Com a element singular destaca el púlpit metàl·lic cilíndric.

El 10 de febrer, festivitat de Santa Eulàlia, se celebra una romeria amb actes de culte, fira i esbarjo al voltant de l'ermita.

3r. Caseta del pont de la Cadena, avinguda Margot. Referència catastral: 03140A043000160000WU. Polígon 43, parcel·la 16 (Villena).

la plaza de Santa Eulalia donde se encuentra el alzado posterior, estando el principal orientado hacia el teatro. Junto a este aparece adosada otra edificación, de menores dimensiones, dedicada al pisadero de la uva. Este espacio es de planta cuadrada, cubierto a tres aguas, con la ayuda de un soporte central de ladrillo acabado en ménsulas de apoyo. Dispone de dos puertas laterales elevadas que facilitaban la descarga de los carros sobre el forjado interior.

Junto a las puertas de descarga se encuentran dos *cups* o recipientes donde se pisaba la uva de grandes dimensiones y planta rectangular. Otros dos más pequeños se sitúan al fondo cerca de los accesos a la bodega. La comunicación del pisadero con la bodega se establecía a través de dos entradas en arco.

La bodega se divide en dos salas, la primera destinada a cocedero o fermentación del mosto y la contigua, separada con un muro con puerta de acceso centrada, a la destilería. La chimenea de ladrillo se encuentra desaparecida.

Situada en la nave de la bodega y adosada a la fàbrica se encuentra la torre de ladrillo que atraviesa la cubierta de aquella, de volumen troncopiramidal sobre una basa vertical, y supera a la fàbrica de alcoholes en altura. Interiormente dispone de una escalerilla de subida empotrada a la pared y otra de acceso a un espacio subterráneo desde el cual se accede a dos túneles, uno en dirección al subsuelo de la fàbrica y el otro en dirección a la sala de los depósitos de la bodega, donde se encontraba un motor que suministraba energía eléctrica para todo el complejo de la colonia y supuestamente vinculado al molino de viento que antiguamente se encontraba en lo alto de la torre. En su desarrollo vertical dispone de troneras con orbe superior y pequeñas ventanas con arco de medio punto, y se remata con una balaustrada sobre un matabac sobre ménsulas de ladrillo que la bordea.

b) Edificis de serveis

1º. Parador y despacho, plaza Santa Eulalia, número 12. Referencia catastral 7411412XH8771S (Sax).

Se trata de un edificio, recayente a la plaza de Santa Eulalia, de dos plantas y planta rectangular del que actualmente solo se conservan las fachadas. Adosado a la casa palacio y la fàbrica de alcoholes desde el cual se accedía al patio interior conformado por estos. Dispone de tres grandes ventanales en planta baja de arcos rebajados y cuatro ventanas de proporció vertical en la planta superior. Un antepecho curvilíneo con cinco pilarcillos remata la fachada.

2º. Ermita de Santa Eulalia. Sin referencia catastral (Sax).

La primitiva ermita de Santa Eulalia se construyó como consecuencia de una batalla que tuvo lugar en dichos parajes en 1240 y los hechos milagrosos con la intervención de santa Eulalia que tuvieron en ella.

La ermita fue reconstruida con motivo de la fundación de la colonia según reza una inscripción en la misma ermita: «Esta capilla la fundó D. Antonio de Padua Saavedra y Rodríguez de Guerra, Conde de La Alcudia y de Gestalgar, el 24 de febrero de 1891 y la construyó el maestro de obras de Villena D. Francisco Gran».

Se trata de un edificio exento, realizado en mampostería en muros y contrafuertes y cubierta a dos aguas de teja plana. Sobre la puerta con arco de aparejo de ladrillo se encuentra un alero de zinc sostenido por curvas de hierro, sobre ella un óculo y más arriba un reloj circular con numeración romana sobre el que se lee Sax. Corona la fachada una espadanya de dos pisos, en la del piso inferior está la campana.

La planta es de una sola nave de 11,30 por 5 metros. Tres pares de pilastras estriadas con capiteles modernistas y arcos fajones sostienen la bóveda de cañón. A los pies, el primer tramo está cubierto por el coro al que se accede por una escalera de madera. El presbiterio se separa mediante una balaustrada de hierro y tras el altar, un retablo de columnas con capitel corintio sobre las que apoya un arquitrabe, friso, cornisa y un frontón triangular, emmarca una hornacina en la que se aloja la Virgen Dolorosa y a ambos lados del retablo se abren pequeñas hornacinas laterales con las imágenes de santa Eulalia y san Blas. Destacan las pinturas murales firmadas por Puchades, que también decoró el teatro. El pavimento forma un damero de baldosa hidràulica. Los peldaños son de baldosas de mármol. Como elementos singulares destacan el púlpito metàl·lic cilíndric.

El 10 de febrero, festivitat de Santa Eulalia, se celebra una romeria con actos de culto, feria y esparcimiento alrededor de la ermita.

3º. Casita del puente de la Cadena, avenida Margot. Referencia catastral: 03140A043000160000WU. Polígono 43, parcela 16 (Villena).

Es tracta d'una xicoteta edificació d'una planta situada a l'avinguda Margot, al costat del riu Vinalopó. Es cobreix amb teulada de dos aiguavessos de teula plana; permetia controlar l'accés a la colònia mitjançant una cadena ancorada en dos basaments de pedra.

c) Inmuebles d'ocio

Teatre Cervantes carrer Salinas, número 4. Referència cadastral 7311501XH8771S.

El teatre Cervantes va ser concorregut per les més importants companyies de sarsueles de l'època i les seues llotges van ser lloc de reunió de la burgesia de la contornada. Va ser alçat després de 1907, data de l'inventari d'edificacions de Sax. A causa de l'afonament del magatzem annex, s'ha perdut la part corresponent a l'escenari. Exteriorment, les fatxadades es troben emblanquinades amb escassa ornamentació i amb un reduït nombre de buits. Sobre l'alçat principal es troba el primer dels accessos centrat en aquest. Sobre la porta s'obri una finestra de dos fulles que comunica interiorment amb la llotja presidencial adornada per motlures de fulles i tiges. Entre ambdós buits queden restes del rètol de ceràmica vidriada de color roig en què es pot llegir «Teatro».

Un altre dels accessos al teatre es troba en l'alçat lateral dret protegit per una xicoteta marquesina d'estructura de fusta coberta de teula. Més amunt es troba el rètol «Teatro Cervantes», realitzat amb pintura negra.

La planta rectangular de l'edifici es divideix en dos parts ben diferenciades, la destinada als espectadors i la de l'escenari, el paviment de la qual se situa a una cota superior del nivell del terreny. La zona destinada al públic es compon del pati de butaques pròpiament dita i de les llotges, disposats en dos altures, rodegen l'espai central. La llotja presidencial es cobreix amb un pòrtic de pilars de fusta i presenta major ornamentació que la resta. Les seues motlures són idèntiques a les que apareixen al palau sobre les finestres de fatxada i en el seu interior emmarcant les portes de pas del gran vestíbul central de planta baixa.

Destaquen els frescos de les parets del teatre: el retrat de Miguel de Cervantes, emmarcat en un medalló que porta el seu nom. A un costat i a l'altre es troben paisatges de la colònia i altres retrats com el de Ruperto Chapí, Emilio Serrano, Jacinto Benavente i Manuel Linares Rivas.

d) Edificios residenciales

1r. Casa palau, plaça de Santa Eulàlia, número 10, 11. Referència cadastral 7411408XH87715 (Sax).

Es tracta d'un edifici de planta rectangular de 425 m² amb dos altures que va començar a construir-se en 1898. Està situat a la plaça de Santa Eulàlia, al costat del celler o fàbrica d'alcohols. Al centre de la fatxada principal que dona al jardí privat hi ha la porta d'entrada amb una marquesina coberta de fusta i vidres amb dos finestres a cada costat i cinc balcons en la planta superior. En les fatxadades laterals, s'obren quatre finestres en la planta baixa i els seus corresponents balcons en la superior. Tots els buits de les tres fatxadades exteriors del palau s'adornen amb mares amb motlures i formes vegetals decoratives. Els seus tancaaments estan compostos per diverses fulles de fusta, una mallorquina i, a més, una contrafinestra en els balcons de la planta superior. Les reixes que protegeixen les finestres també tenen elements decoratius vegetals, excepte les que donen a la plaça de Santa Eulàlia, que es componen de barres que formen rombes. La barana dels balcons és la mateixa en totes les fatxadades menys en la del balcó principal, a causa de la seua major amplitud.

En la fatxada principal, a l'altura del balcó principal, hi ha dos escuts nobiliaris dels Saavedra. Remata la fatxada una cornisa perimetral que es recolza en mènsules i sobre la qual continua l'ampit de coronació de l'edifici, de línies ondulades. En el centre de cada un d'aquests remata l'edifici un frontó de coronació, el de la fatxada principal té un baix relleu que mostra una escena al·legòrica a l'agricultura i a la indústria composta per figures humanes nues separades per un àngel amb les ales esteses. Entre les pilastres que reforcen la barana es decora amb una motlura formada per tres barres horitzontals acabades en punta de llança que travessen un anell. Els frontons de les altres dos fatxadades posseeixen altres relleus de menors dimensions que representen una espècie de cap de dragó. La fatxada interior no té ornamentació.

La planta baixa disposa de dotze habitacions al voltant del vestíbul principal, centrat i il·luminat per una claraboia. Des d'aquest espai s'ac-

Se trata de una pequeña edificación de una planta situada en la avenida Margot, junto al río Vinalopó. Se cubre con tejado a dos aguas de teja plana, permitía controlar el acceso a la Colonia mediante una cadena anclada en dos basamentos de piedra.

c) Inmuebles de ocio

Teatro Cervantes, calle Salinas, número 4. Referencia catastral 7311501XH8771S.

El teatro Cervantes fue concurrido por las más importantes compañías de zarzuelas de la época y sus palcos fueron lugar de reunión de la burguesía de los alrededores. Fue levantado con posterioridad a 1907, fecha del inventario de edificaciones de Sax. Debido al derrumbe del almacén anexo se ha perdido la parte correspondiente al escenario. Exteriormente sus fachadas se encuentran encaladas con escasa ornamentación y con un reducido número de huecos. Sobre el alzado principal se encuentra el primero de los accesos centrado en el mismo. Sobre la puerta se abre una ventana de dos hojas que comunica interiormente con el palco presidencial adornada por molduras de hojas y tallos. Entre ambos huecos quedan restos del rótulo de cerámica vidriada de color rojo en los que se puede leer «Teatro».

Otro de los accesos al teatro se encuentra en el alzado lateral derecho protegido por una pequeña marquesina de estructura de madera cubierta de teja. Más arriba se halla el rótulo «Teatro Cervantes» realizado con pintura negra.

La planta rectangular del edificio se divide en dos partes bien diferenciadas, la destinada a los espectadores y la del escenario cuyo suelo se sitúa a una cota superior del nivel del terreno. La zona destinada al público se compone del patio de butacas propiamente dicho y de los palcos que, dispuestos en dos alturas, rodean el espacio central. El palco presidencial se cubre con un pòrtic de pilares de madera y presenta mayor ornamentación que el resto. Sus molduras son idénticas a las que aparecen en el palacio sobre las ventanas de fachada y en su interior, emmarcando las puertas de paso del gran vestíbulo central de planta baja.

Destacan los frescos de las paredes del teatros: el retrato de Miguel de Cervantes, enmarcado en un medallón que lleva su nombre. A ambos lados se encuentran paisajes de la colonia y otros retratos como el de Ruperto Chapí, Emilio Serrano, Jacinto Benavente y Manuel Linares Rivas.

d) Edificios residenciales

1º. Casa palacio, plaza de Santa Eulalia, número 10, 11. Referencia catastral 7411408XH87715 (Sax).

Se trata de un edificio de planta rectangular de 425 m² con dos alturas que empezó a construirse en 1898. Está situado en la plaza de Santa Eulalia junto a la bodega o fàbrica de alcoholes. En el centro de la fachada principal recayente al jardín privado se encuentra la puerta de entrada con una marquesina cubierta de madera y cristales con dos ventanas a cada lado y cinco balcones en la planta superior. En las fachadas laterales se abren cuatro ventanas en planta baja y sus correspondientes balcones en la superior. Todos los vanos de las tres fachadas exteriores del palacio se adornan con recercados con molduras y formas vegetales decorativas. La carpintería de los mismos está compuesta por varias hojas de madera, una mallorquina y además una contraventana en los balcones de la planta superior. Las rejas que protegen las ventanas también tienen elementos decorativos vegetales, salvo las recayentes a la plaza de Santa Eulalia, que se componen de barras formando rombos. La barandilla de los balcones es la misma en todas las fachadas menos en la del balcón principal debido a su mayor amplitud.

En la fachada principal se encuentran a la altura del balcón principal dos escudos nobiliarios de los Saavedra. Remata la fachada una cornisa perimetral que se apoya en mènsules y sobre el que continúa el antepecho de coronación de líneas onduladas del edificio. En el centro de cada uno de estos remata el edificio un frontón de coronación, el de la fachada principal posee un bajorrelieve que muestra una escena alegórica a la agricultura y a la industria compuesta por figuras humanas desnudas separadas por un àngel con las alas extendidas. Entre las pilastres que refuerzan el antepecho se decora con una moldura formada por tres barras horizontales terminadas en punta de lanza que atraviesan un anillo. Los frontones de las otras dos fachadas poseen otros relieves de menores dimensiones que representan una especie de cabeza de dragón. La fachada interior carece de ornamentación.

En la planta baja dispone de doce habitaciones alrededor del vestíbulo principal, centrado e iluminado por una claraboia. Desde este

cedeix a l'escala d'accés a la planta superior, de dos trams i revestida de marbre. En uns dels cantons es troba un escut nobiliari pintat amb el lema de la família i paviments de dos tipus en què predominen els de taulells hidràulics de 20 x 20 cm. També se'n troben de marbre en l'espai central, davall de les dos lluernes.

La planta superior repeteix la mateixa distribució d'estances al voltant d'una galeria o corredor central, es divideix en dos parts diferenciades pels seus acabats i que estarien destinades als propietaris i al servei, respectivament. Els paviments estan formats mitjançant peces xicotetes formant mosaics.

També destaquen en l'edifici els sòcols de taulells i les fusteries de gran qualitat dissenyades amb motius decoratius del modernisme.

2n. Vivendes per a treballadors. Illes cadastrals 74114, 73115, 75129 de Sax i 00130 de Villena.

Les primeres vivendes construïdes van ser les que donen a la plaça de Santa Eulàlia; posteriorment es van construir successivament les del barri nou de La Concepció i les de la plaça de Sant Antoni. En la fatxada est de la primera plaça s'agrupen en filera, de planta baixa, alternades amb altres de dos altures situades als extrems i al centre de la plaça. La casa situada més pròxima al palau era la de l'administrador, com resa una placa de la fatxada. Totes les vivendes disposen dels mateixos buits en fatxada. La porta d'accés es col·loca en el centre flanquejada per dos finestres situades simètricament a un costat i a l'altre. Les fatxades de les vivendes de dos plantes repeteixen la disposició de tres finestres en la part superior. Els buits es troben emmarcats amb motlures i disposen d'un sòcol de maçoneria. Les cobertes són de dos aiguavessos amb faldons paral·lels a la fatxada, a excepció de les vivendes de dos plantes, que es disposen de forma perpendicular i presenten vols més accentuats.

La segona alineació de vivendes se situa darrere de l'ermita, separada de la plaça pel carrer de Santa Rita. Són de dos plantes. En la primera casa hi havia la carnisseria, al costat del parc Gilabert. Repeteixen la disposició de buits del front est de la plaça. Les cobertes són totes de dos aiguavessos, excepte una que presenta una disposició de quatre aiguavessos.

El tercer conjunt de vivendes de la plaça de Santa Eulàlia es troba en l'avinguda Margot i acaba al començament del carrer Salinas, al costat del celler. Està format per dos vivendes, el casinet i la botiga, la barberia, i per un forn de pa i un taller de reparacions actualment desapareguts. Destaca la fatxada de la botiga de la colònia de dos plantes. S'accedeix a la planta superior per una escala exterior d'un sol entornpeu. Els buits es disposen amb arcs rebaixats i amb motlures de més relleu, i disposa d'un pòrtic de pilars amb mènsules que sustenten el replanell de l'escala sobre la porta d'entrada. Els vols dels ràfols mostren la volada de les seues corretges que es rematen amb xapes decoratives de fusta que en molt pocs casos han sobreviscut al pas del temps. Els altres edificis no varien respecte a la resta de cases.

En el carrer o barri nou de La Concepció es troben enfrontades dos fileres de cases d'una sola planta. La seua aparença externa és igual a les de la plaça de Santa Eulàlia. El ràfol d'aquestes està format per tres filades de rajola sobre les quals recolza la teula. Al final d'una de les alineacions es troben dos edificacions que no corresponen a la vivenda tipus, es tracta de la casa dels pastors i una xicoteta nau destinada a guardar el bestiar.

Les vivendes de la plaça de Sant Antoni es disposen en dos alineacions perpendiculars entre si, constituïdes únicament per planta baixa. En el cantó que les uneix hi ha una vivenda aixamfranada. Es troben adossades a l'almàssera i a la fàbrica de farines en cada un dels extrems.

En conjunt les vivendes presenta unes condicions d'higiene i ventilació molt bones per a l'època, aspecte que reflecteix la preocupació social i sanitària del moment. La distribució interior es compon d'un saló menjador i cuina on es trobava la xemenera. El corredor centrat dona accés als dormitoris situats a un costat i a l'altre d'aquest i al pati posterior, on hi havia dos dependències annexes (la majoria desaparegudes) en les quals guardaven animals i hi havia un pou cec.

e) Espais públics representatius
1r. Avinguda Margot.

espacio se accede a la escalera de acceso a la planta superior de dos tramos y revestida de mármol. En una de las esquinas se encuentra un escudo nobiliario pintado con el lema de la familia y pavimentos de dos tipos predominando los de baldosas hidráulicas de 20 x 20 cm. También se hallan de mármol en el espacio central bajo los dos lucernarios.

La planta superior repite la misma distribución de estancias alrededor de una galería o pasillo central, se divide en dos partes diferenciadas por sus acabados y que estarían destinadas a los propietarios y al servicio, respectivamente. Los pavimentos están formados mediante piezas pequeñas formando mosaicos.

También destacan en el edificio los zócalos de azulejos y las carpinterías de gran calidad diseñadas con motivos decorativos del modernismo.

2º. Viviendas para trabajadores. Manzanas catastrales 74114, 73115, 75129 de Sax y 00130 de Villena.

Las primeras viviendas construidas fueron las recayentes a la plaza de Santa Eulalia, posteriormente se construyeron sucesivamente las del barrio nuevo de La Concepción y las de la plaza de San Antonio. En la fachada este de la primera plaza se agrupan en hilera, de planta baja alternadas con otras de dos alturas situadas en los extremos y en el centro de la plaza. La casa situada más pròxima al palacio era la del administrador como reza una placa en su fachada. Todas las viviendas disponen de los mismos huecos en fachada. La puerta de acceso se coloca en el centro flanqueada por dos ventanas situadas simètricament a ambos lados. Las fachadas de las viviendas de dos plantas repiten la disposición de tres ventanas en la parte superior. Los huecos se encuentran cercados con molduras y disponen de un zócalo de mampostería. Las cubiertas son a dos aguas con faldones paralelos a fachada a excepción de las viviendas de dos plantas que se disponen de forma perpendicular y presentan vuelos más acentuados.

La segunda alineación de viviendas se sitúa detrás de la ermita separadas de la plaza por la calle de Santa Rita. Son de dos plantas. En la primera casa junto al parque de Gilabert se encontraba la carnicería. Repiten la disposición de huecos del frente este de la plaza. Las cubiertas son todas a dos aguas, salvo una de ellas que presenta una disposición a cuatro aguas.

El tercer conjunto de viviendas de la plaza de Santa Eulalia se encuentra en la avenida Margot y termina al comienzo de la calle Salinas, junto a la bodega. Está formado por dos viviendas, el casinet y la tienda, la barbería y por un horno de pan y un taller de reparaciones actualmente desaparecidos. Destaca la fachada de la tienda de la Colonia de dos plantas accediéndose a la superior por una escalera exterior de una sola zanca. Los huecos se disponen con arcs rebaixats y con molduras de mayor relieve y dispone de un pòrtic de pilares con mènsules que sustentan el rellano de la escalera sobre la puerta de entrada. Los vuelos de los aleros muestran el voladizo de sus correas que se rematan con chapas decorativas de madera que en muy pocos casos han sobrevivido al paso del tiempo. Las demás edificios no varían con respecto al resto de casas.

En la calle o barri nou de La Concepció se encuentran enfrontadas dos hileras de casas de una sola planta. Su apariencia externa es igual a las de la plaza de Santa Eulalia. El alero de estas está formado por tres hiladas de ladrillo sobre las que apoya la teja. Al final de una de las alineaciones se encuentran dos edificaciones que no corresponden a la vivienda tipo, se trata de la casa de los pastores y una pequeña nave destinada a guardar el ganado.

Las viviendas de la plaza de San Antonio se disponen en dos alineaciones perpendiculars entre si, constituïdas únicament per planta baixa. En la esquina que las une se encuentra una vivienda achaflanada. Se encuentran adosadas a la almazara y a la fàbrica de harinas en cada uno de los extremos.

En conjunto las viviendas presentan unas condiciones de higiene y ventilación muy buenas para la época, reflejando la preocupación social y sanitaria del momento. La distribución interior se compone de un salón comedor y cocina, donde se encontraba la chimenea. El pasillo centrado da acceso a los dormitorios situados a ambos lados del mismo y al patio posterior donde se encontraba dos dependencias anexas (la mayoría desaparecidas) en las que guardaban animales y existía un pozo ciego.

e) Espacios públicos representativos
1º. Avenida Margot.

És l'entrada a la colònia des de la carretera i l'estació de ferrocarril. Una vegada travessat el riu Vinalopó, la caseta del pont de la Cadena controlava l'accés mitjançant una cadena ancorada en dos basaments que encara es conserven. Segons Santiago Varela, una columna suportava l'escultura de l'Àngel de la Caritat, que hui es troba en parador desconegut.

En l'actualitat s'ha alçat un tancament de bloc de formigó que altera l'harmonia estètica a penes inalterada de l'espai.

2n. Plaça de Santa Eulàlia.

Sorgeix al voltant de l'ermita preexistent que dona al carrer Salinas. Serveix d'escenari dels edificis més representatius com la casa palau, l'alcoholera i el celler, i a l'altre costat del carrer Salinas, les botigues, etc.

Comptava amb parterres plantats d'arbres frondosos i nombroses escultures de morter de ciment amb varetes metàl·liques, segons fabricació usual, hui desaparegudes.

3r. Plaça de Sant Antoni.

Va sorgir ja entrat el segle XX i ocupa un lloc secundari en representativitat dins de l'espai etnològic. Està conformada per la fàbrica de farines, l'almàssera, el magatzem i noves vivendes de treballadors.

4t. Parc de Gilabert

Es trobava a l'inici de la colònia al costat de l'avinguda Margot. Servia d'esbarjo i comptava amb grans arbres, un estany artificial amb una illa, una glorieta i una cabana de construcció rústica. També s'adornava amb escultures.

Es troba en mal estat, però se'n conserven els murs de l'estany i l'illa.

Béns d'interès cultural

Escuts heràldics dels Saavedra.

Dos escuts en forma de francès modern amb les armes dels Saavedra: en camp de plata, tres faixes amb quadres en forma d'escac d'or i gules en quatre ordes, carregada cada una d'una altra faixa d'or, bordura de gules amb huit aspes d'or.

Es troba timbrada per una corona comtal i amb la imatge del bescoll d'una àguila coronada que mira a sinistra. No se'n conserva policromia.

Els dos escuts són iguals, un d'aquests presenta una minva en la corona i en el bec.

Béns de rellevància local

Els immobles que a continuació s'assenyalen, de conformitat amb el que estableix l'article 28.2.b de la Llei 4/1998, d'11 de juny, de la Generalitat, del Patrimoni Cultural Valencià, tindran la consideració de béns de rellevància local i amb aquesta expressa tipificació protectora s'hauran d'incloure en el catàleg urbanístic municipal:

Monuments d'interès local

– Ermita de Santa Eulàlia (disposició addicional cinquena de la Llei 4/1998, d'11 de juny, de la Generalitat, del Patrimoni Cultural Valencià).

– Casa palau i jardí.

– Teatre Cervantes.

Espais etnològics d'interès local

– Fàbrica de farines El Carmen.

– Fàbrica d'alcohols La Unió, celler i trull.

ANNEX II

Delimitació literal de l'espai etnològic i el seu entorn de protecció

Justificació de la delimitació de l'espai etnològic: s'inclouen dins de l'espai etnològic les parcel·les cadastrals on estan ubicats els edificis i espais públics que van conformar la colònia, entre els quals s'inclou el parc de Gilabert amb el llac i l'avinguda Margot fins al riu Vinalopó, i incorpora la caseta de la Cadena que servia de control d'accés al lloc. També s'hi incorporen els vials que el rodegen.

Definició literal de la delimitació

Origen: intersecció entre la fatxada sud de la caseta de la Cadena amb una línia virtual situada a 5 metres de l'avinguda Margot, punt A.

Es la entrada a la Colonia desde la carretera y la estación de ferrocarril. Una vez cruzado el río Vinalopó, la casita del puente de la Cadena controlaba el acceso mediante una cadena anclada en dos basamentos que aún se conservan. Según Santiago Varela una columna soportaba la escultura del Ángel de la Caridad, hoy en paradero desconocido.

En la actualidad se ha levantado un cerramiento de bloque de hormigón que altera la armonía estética apenas inalterada del espacio.

2º. Plaza de Santa Eulalia.

Surge en torno a la ermita preexistente tangente a la calle Salinas. Sirve de escenario de los edificios más representativos como la casa palacio, la alcoholera y bodega, y al otro lado de la calle Salinas, las tiendas etc.

Contaba con parterres plantados de árboles frondosos y numerosas esculturas de mortero de cemento con varillas metálicas, según fabricación usual, hoy desaparecidas.

3º. Plaza de San Antonio.

Surgió ya entrado el siglo XX y ocupa un lugar secundario en representatividad dentro del espacio etnológico. Está conformada por la fábrica de harinas, la almazara, el almacén y nuevas viviendas de trabajadores.

4º. Parque de Gilabert.

Se encontraba al inicio de la Colonia junto a la avenida Margot. Servía de esparcimiento y contaba con grandes árboles, un lago artificial con una isla, un cenador y una cabaña de construcción rústica. También se adornaba con esculturas.

Se encuentra en mal estado pero se conservan los muros del lago y la isla.

Bienes de interés cultural

Escudos heráldicos de los Saavedra.

Dos escudos en forma de francès moderno con las armas de los Saavedra: en campo de plata tres fajas ajedrezadas de oro y gules en cuatro órdenes, cargada cada una de otra faja de oro, bordura de gules con ocho aspas de oro.

Se encuentra timbrada por una corona condal y acolada un águila coronada mirando a siniestra. No se conserva policromía.

Los dos escudos son iguales, uno de ellos presenta una merma en la corona y pico.

Bienes de relevancia local

Los inmuebles que a continuación se señalan, de conformidad con lo establecido en el artículo 28.2.b de la Ley 4/1998, de 11 de junio, de la Generalitat, del Patrimonio Cultural Valenciano, tendrán la consideración de Bienes de Relevancia Local y con esta expresa tipificación protectora deberán incluirse en el catálogo urbanístico municipal:

Monumentos de interés local

– Ermita de Santa Eulalia (disposición adicional quinta de la Ley 4/1998, de 11 de junio, de la Generalitat, del Patrimonio Cultural Valenciano).

– Casa palacio y jardín.

– Teatro Cervantes.

Espacios etnológicos de interés local

– Fàbrica de harinas El Carmen.

– Fàbrica de alcoholes La Unió, bodega y lagar.

ANEXO II

Delimitación literal del espacio etnológico y su entorno de protección

Justificación de la delimitación del espacio etnológico: se incluyen dentro del espacio etnológico las parcelas catastrales donde se ubican los edificios y espacios públicos que conformaron la colonia, entre los que se incluyen el parque de Gilabert con el lago y la avenida Margot hasta el río Vinalopó incorporando la casita de la cadena que servía de control de acceso al lugar. También se incorporan los viales que lo rodean.

Definición literal de la delimitación

Origen: intersección entre la fachada sur de la casita de la cadena con una línea virtual situada a 5 metros de la avenida Margot, punto A.

Sentit: horari.

Línia delimitadora: des del punt d'origen, la línia envolta la caseta, travessa l'avinguda Margot i continua al sud per una línia virtual situada a 5 metres de l'avinguda. Segueix al sud i envolta l'antic parc Gilabert. Prossegueix al sud-est per les parts posteriors de les cases existents, travessa el camí de Santa Eulàlia i gira pel camí posterior de les vivendes de l'illa cadastral número 74114, i l'incorpora. Torna a girar al nord-oest pel camí posterior a l'illa número 73115. Recorre aquest camí i l'incorpora fins a la seua intersecció amb el camí de Santa Eulàlia. El travessa i segueix al sud-est fins una línia virtual a 5 metres de l'avinguda Margot; segueix per aquesta línia fins al punt d'origen.

Justificació de la delimitació de l'entorn de protecció de l'espai etnològic

Es considera necessari la delimitació de l'entorn de protecció del bé a fi de preservar l'entorn històric, dedicat a la producció agrícola, raó de l'existència d'aquesta Colònia de Santa Eulàlia. En aquest paratge agrícola es van ubicar la Casa de la Azuda, des d'on es desviava l'aigua per al reg, l'aqüeducte i la bassa. També s'incorpora el pujol situat a l'oest d'aquesta, que va ser utilitzat per a lleure dels seus habitants i on va haver-hi una glorieta des d'on es divisava el paisatge circumdant i els camins que l'envoltaven.

Definició literal de la delimitació

Origen: vèrtex sud de la parcel·la núm. 14 del polígon cadastral núm., al costat del camí de Santa Eulàlia, punt B

Sentit: horari.

Línia delimitadora: des del punt d'origen, la línia recorre el límit entre la parcel·la 14 i 15, gira al sud-est incorporant la parcel·la 15, segueix per la vora del riu Vinalopó fins a la seua intersecció amb una línia visual situada a 300 metres de l'alineació posterior de l'illa cadastral núm. 74114. Segueix per aquesta línia virtual fins a la seua intersecció amb el canal d'aigües de Novelda, i l'incorpora. Gira al nord-oest per la carretera que confronta amb la parcel·la número 17, i la incorpora, travessa la carretera fins al límit sud de la parcel·la 18 i des d'allí es dirigeix al punt d'origen B.

Sentido: horario.

Línea delimitadora: desde el punto de origen la línea envuelve la casita, cruza la avenida Margot y continúa a sur por una línea virtual situada a 5 metros de la avenida. Sigue a sur y envuelve el antiguo parque de Gilabert. Prosigue a sudeste por las traseras de las casas existentes, cruza el camino de Santa Eulalia y gira por el camino trasero de las viviendas de la manzana catastral número 74114 incorporándolo. Vuelve a girar a noroeste por el camino trasero a la manzana número 73115. Recorre este camino incorporándolo hasta su intersección con el camino de Santa Eulalia. Lo cruza y sigue a sudeste hasta una línea virtual a 5 metros de la avenida Margot, sigue por esta línea hasta el punto de origen.

Justificación de la delimitación del entorno de protección del Espacio Etnológico

Se considera necesaria la delimitación del entorno de protección del bien con el fin de preservar el entorno histórico, dedicado a la producción agrícola, razón de la existencia de esta Colonia de Santa Eulalia. En este paraje agrícola se ubicaron la Casa de la Azuda, desde donde se desviaba el agua para el riego, el acueducto y la balsa. También se incorpora el cabezo situado al oeste de la misma, que fue empleado para esparcimiento de sus habitantes y donde existió un cenador desde donde se divisaba el paisaje circundante y los caminos que lo envuelven.

Definición literal de la delimitación

Origen: vértice sur de la parcela núm. 14 del polígono catastral núm. junto al camino de Santa Eulalia, punto B.

Sentido: horario.

Línea delimitadora: desde el punto de origen la línea recorre el linde entre la parcela 14 y 15, gira a sudeste incorporando la parcela 15, sigue por la orilla del río Vinalopó hasta su intersección con una línea visual situada a 300 metros de la alineación posterior de la manzana catastral número 74114. Sigue por esta línea virtual hasta su intersección con el canal de aguas de Novelda, incorporándolo. Gira a noroeste por la carretera que linda con la parcela número 17, incorporándola, cruza la carretera hasta el linde sur de la parcela 18 y desde allí se dirige al punto de origen B.

